

SZEMLE

Hart, Horace: Notes on a century of typography at the University Press Oxford 1693–1794. Az 1900. évi kiadást újra kiadta, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Harry CARTER. Oxford, 1970. 2°, 16+XVI+203 l.

Horace HART, aki 1883-tól 1915-ig az oxfordi egyetem nyomdavezetője volt, a múlt század utolsó éveiben számba vette a nyomda történelmi betűanyagát, régi patriciát, matricáit és betűmintakönyveit. Kutatásának páratlanul gazdag eredményét 1900-ban tette közzé. Könyvben regisztrálja és bemutatja az oxfordi egyetemi nyomda 1693 és 1794 között megjelent nyolc betűmintakönyvének, illetve betűmintájának valamennyi típusát, mégpedig úgy, hogy amelyeknek a régi öntőszerszámjai megvoltak, azokat az eredeti szerszámokból öntött típusokkal, ezeknek a hiányában meglévő régi típusokkal nyomatta. Klisével csak azokat reprodukálták, amelyek a betűminták lenyomatainak kivül más emléke nem maradt fenn.

A könyv lapjain nyomon kísérhetjük TÓTFALUSI KIS Miklós egyik típusának, a *Two Line English Italick* jelzésű betűnek szereplését az oxfordi könyvnyomtatásban. Ez a — mai mértékegységben kifejezve — 25,5 pontos (kb. „kéteicerós”) kurzív címbetű, amely teljesen megegyezik KIS MIKLÓS amszterdami mintalapjának kis kánon kurzívájával, a bemutatott évszázad nyolc oxfordi betűmintája közül hatban előfordul, először 1695-ben, utoljára 1794-ben. CARTER jegyzete is kétségtelenül TÓTFALUSINAK tulajdonítja ezt a betűt, amely 1692-től kezdve bukkant fel londoni nyomtatványokon. Közli, hogy régi oxfordi okmányban a betű megvásárlásáról is maradt feljegyzés: 1695. szeptember 13-án vásárolták Robert ANDREWS-tól más betűkkel együtt.

HAIMAN GYÖRGY

Grosjean, Georges—Kinauer, Rudolf: Kartenkunst und Kartentechnik vom Altertum bis zum Barock. Bern—Stuttgart 1971, Hallway Verl. 144 l. (2 szövegközti, 70 egyszínű és 31 színes, egész oldalas képpel, album-alak: 24×34 cm.)

Két kitűnő tudós: G. GROSJEAN professzor, a berni egyetem gazdaság- és művelődés-földrajzi tanszékének tanára s egyben a berni Alpok Múzeuma igazgatójának, valamint R. KINAUER, a nagy híré Osztrák Nemzeti Könyvtár térképgyűjteménye igazgatójának munkája. A térkép-történetnek e két európai híré tudósa vállalkozott arra, hogy egy pompás kiállítású könyvben élénk tárja az európai kartográfia történetét, hogy ily módon szerettesse meg egy szélesebb réteggel a régi térképeket és lehetőleg fokozza azok védelmét.

A mű nem akar a térképtörténet teljes, tudományos tárháza lenni. Erre harminc hasonló kötet sem lenne elegendő. Ebben a kitűnő válogatásban, a térképkészítés történetének művészileg és technológiailag kimagasló alkotásai kaptak helyet az ókortól a barokkig bezáróan. A szerzők célja az, hogy jó és hű keresztmetszetet adjanak a térképírás több évezredes történetéről, a kialakulás és fejlődés menetéről különböző országok, világrészek térkép-állományából történt válogatással.

Az anyagot a nyugat-európai gyűjteményekből: közelebből az Osztrák Nemzeti Könyvtár, a berni állami és egyetemi könyvtár, a svájci szövetségi hadtörténeti könyvtár, a Svájci Nemzeti Könyvtár, a berni Egyetemi Földrajzi Intézet és egyes magángyűjtők, továbbá a római Vatikáni Könyvtár, a firenzei állami könyvtár, a párizsi Bibliotheca Palatina, a bajorországi állami könyvtár, a Karlsruhei General-landesarchiv, a nürnbergi Germán Múzeum, az allgäui Heimatsmuseum Wangen, a bázeli állami múzeum, a bázeli egyetemi könyvtár, a solothurni központi könyvtár és a zürichi központi könyvtár térkép-

gyűjteményeinek anyagából történt változtatás szolgáltatta.

A felhasznált térképanyag Nyugat-Európa egy részének gyűjteményeire korlátozódik; de mivel e gyűjteményekben németalföldi és franciaországi térképek is szép számmal találhatók, a szerzők figyelme azokra is kiterjed. Kelet-európai térkép nem került felhasználásra. Ez önmagában nem lenne baj, mert a nagy térképszerkesztő és -kiadó műhelyek Nyugat-Európában alakultak ki.

Az *ókor öröksége* címmel megírt bevezető fejezetben szemléletes bizonyítást nyer az olvasó arról, milyen marandó eredményeket ért el a „*Corpus Agrimensorum Romanorum*”, azaz a római földmérők testülete a térképalkotás terén: több, mint ezer évig ezen az ismeretanyagon nőtt fel a geometriának számolatlanul sok nemzedéke! Ami a római kartográfusok hegy-ábrázolását illeti, W. LAZIUS 1561-beli ausztriai-stájerországi térképének hegy-ábrázolásai is a C.A.R.-ra vezethetők vissza, Aegidius TSCHUDINAK az 1538—1560 közötti évekből származó Svájc-térképén pedig a hegyek alaki rajza a C.A.R.-ban látható hegység-ábrázolások hű mása.

A középkorral foglalkozó rész a turini, az ebstorfi és a herefordi világtérképeket ismerteti. Ezek a *Mappae Mundi*-k a XII—XIII. századi kartográfiai tudás, az akkor uralkodó világvélemény és ábrázolás tanúi. A világról alkotott felfogás — miként e térképek bizonyítják — ezer év alatt nem sokat változott. A Peutinger-táblákon, az i. sz. IV. századi CASTORIUS római mérnök híres alkotásán még Róma a világ közepe. A birodalom bukását követő 700—800 esztendő alig volt elegendő a felzaklatott világ lecsendesítéséhez. A „*Pax Romana*” helyébe a „*Pax Christi*” lépett, ami leolvasható a térképekről is, mert Róma központi helyét előbb a földi paradicsom (Ádámmal s Évával), majd Jeruzsálem, s végül maga Krisztus ábrázolása foglalja el.

Közben azonban nagyot változik a világ. A XIII. század végéig a hajózás ugrásszerűen fejlődött. Az újonnan megismert területekre előbb a misszionáriusok, majd a kereskedők szivárognak be. A szárazföldeken ezek utazásai és a mind gyakoribb követségijárások, a tengereken pedig főként az itáliaiak és portugálok hajóútjai bővítik kartográfiai ismereteinket. Nemcsak bővebb tartalmú térképeket szerkesztenek, hanem a Földközi-tenger vidékéről megjelennek az ún. *portolán térképek* is. Ezeket a térképeket a tengerpartok részletes kidolgozása, gazdag helynévrajz és a kikötőtől kikötőig vezető hajóutaknak irányt jelző egyenes vonalakkal való feltüntetése jelzi.

Szinte természetes, hogy a portolán térképekkel megnyílt úton — rövid másfél évszázad alatt, a reneszánsz korban — ugrásszerűen jutottak el a térképszerkesztők a mai térképek alapját jelentő elvi felismerésekhez és alaki formákhoz. GUTENBERG után a térkép is nyomdai termékévé vált. Térképmetsző és -nyomtató műhelyek keletkeztek. Az egyes műhelyek, kiadók versengtek egymással, és a kereskedelmi harc a térképek gyors fejlődéséhez vezetett. PTOLEMAIOSZ világtérképének 1477. évi bolognai kiadásán már vetületi rendszerben szerkesztett fokhálózatot látnunk. KINAUER és GROSJEAN az 1482. évi ulmi és 1540. évi bázeli PTOLEMAIOSZ-kiadásokon keresztül elvezetnek Közép-Európa legelső rézmetszetű térképéhez (Eichstätt, 1491). Noha a fametszetű térképi ábrázolások még száz év múltán is eléggé gyakoriak voltak, a rézmetszetű térképek megjelenése azt jelentette, hogy a térképek rajza és helynévírása finomodott; ennél fogva terjedelmük kisebbé válhatott, tehát kisebb alakú könyvekbe is bekerülhettek. Ennek következtében a térképek kelendőssége megnövekedett és kiállításuk modora is megváltozott. A rézmetsző technika a térképeken lehetővé tette hosszabb magyarázó szövegek alkalmazását.

Mivel 1500 táján a közel-keleti szent helyeket a török már megszállta, s e területek legfeljebb a készülődő kereszties hadak érdeklődésére tarthattak számot, a térképeken már nem Jeruzsálem a központ, hanem „minden út Rómába vezet”. E. ETZLAUB állítólag 1500-ban megjelent térképe egyenesen a Rómába vezető legforgalmasabb utakat tünteti fel — a dániai Nyborgtól Nápolyig —, delett tájékozással. (E térképnek szoros magyar térképtörténeti vonatkozásai vannak, ezeket azonban önálló tanulmány fogja ismertetni.)

A XVI. század a térképkészítés első aranykora. Európában a törököktől való félelem, illetve a török elleni háborúk, egyébként pedig a nagy felfedező hajóutak utáni érdeklődés kedveztek a térképkiadásnak. A néhány kifogástalanul jó mappa mellett hihetetlenül sok rossz compilatio hagyta el a térképmetszők műhelyét. E korból néhány kimagasló példány található a múben. Köztük M. WALDSEEMÜLLER világtérképe. Ezen tűnik fel első ízben „America” neve mint az újonnan felfedezett kontinens megnevezése.

1490 körül jelennek meg első ízben egy híresebb tájegységet ábrázoló nagy méretarányú térképek. Ilyen pl. Konrad TÜRST 1495/97. évi, majd Aegidius TSCHUDIN 1538. évi svájci térképe. Ebbe a csoportba sorolhatók a bécsi Wolfgang LAZIUS (1561), a zürichi Jos MURER (1566), az

ingolstadti Philipp APIAN (1560 körüli) térképei.

Warmund Ygl von VOLDERTURN 1604/1605 között megjelent térképe azért is nagyon érdekes, mivel talán ez a legelső olyan térkép, amely nagyobb jégár-borította területet ábrázol. Jelzi is, hogy „der Gross Verner”-t „Glacies continua et perpetua”, azaz „összefüggő és örökös” jégpáncél borítja. A jégtakaró jóval nagyobb és összefüggőbb, mint napjainkban, de ne feledjük, hogy a gleccserek jege az utóbbi néhány ezer évben rohamosan pusztul.

E rész utolsó darabjaként GROSJEAN egy 1605/1606-ban készült, nagyon szép, színes, gondos kiállítású, madártávtalilag készített térképet mutat be a Genfi-tóról. Jacques GOULART műve. Nagysága: 31,5 × 54 cm; méretaránya pedig kb. 1 : 180 000.

A XVII. században XIV. Lajos udvarában, illetve az ő megbízásából számos kiváló térképész dolgozott Franciaországban. Kiválóak voltak hadmérnökeik is. Soraikból mutatnak be néhányat, illetve M. TAVERNIER (1643), H. A. JAILLOT (1695), G. DE L'ISLE (1720 előtt) és id. Jan. Bapt. NOLIN (1708) személyét emelik ki a szerzők. Végül a csodálatos képességű W. BLAEU (1616) holland kartográfus munkásságának méltatása után J. MEYER (1657 H. Bock (†1624), G. Fr. MEYER (1680 körül) térképeiből kapunk ízelítőt.

A XVII. század legvégéről és a XVIII. sz. első feléből a mai pontos kataszteri-, gazdasági és katonai térképezéshez vezetó útkereső munkák kerülnek sorra.

A mű végén tájékoztatót kapunk arról, hogy az ismertetett térképek melyik gyűjteményben található. A bemutatott anyagot, összesen 48 térképművet, illetve azok részletét, kivágatát a szerzők 17 térképtárból válogatták össze. Mivel a szerzők nem akartak ismételni és mégis teljességre törekedtek, nagyon meg kellett gondolniok, mi kerüljön be ebbe a kiadványba. A válogatás tehát magasrendű szempontok szerint történt, és minden tekintetben igen sikerültnek mondható. Szerzők és kiadó, valamint a nyomdai dolgozók, tudásuk és képességeik legjavát adták e munkába, amely komoly, nagy nyeresége az egyetemes kartográfiatörténeti irodalomnak. Minket, magyarokat pedig a mű — számos magyar térképtörténeti vonatkozása miatt — igen közelről érint és érdekel.

BENDEFFY LÁSZLÓ

Hoboken, Anthony van: Joseph Haydn. Tematisch-bibliographisches Werkverzeichnis. Zgst. von —. Bd. II. Mainz 1971, Schott. 602 l., 1 mell.

Rég várt, korszakalkotó jelentőségű zenei könyvújdonságról adhatunk számot: megjelent Joseph HAYDN műveinek teljes tematikus katalógusa. Az I. kötet, mely a hangszeres műveket tartalmazza, már 1957-ben kiadásra került, s azóta a Haydn-kutatás egyik legfontosabb forrásmunkája, leggyakrabban használt segédeszköze. A most napvilágot látott II. kötet a vokális műveket foglalja magába. Ezzel feldolgozásra került a teljes, eddig ismert Haydn-anyag. Az előkészületben levő III. kötet újat már nem fog hozni, lényegében csak praktikus, célokat szolgál majd: különféle szempontok szerinti mutatókkal fogja kiegészíteni a tematikus műjegyzéket.

A vokális művek tematikus katalógusa formájában, feldolgozásmódjában nagyjából egyezik a hangszeres művekével. A nagyobb önálló csoportok római számozást kaptak (ez folytatólagosan csatlakozik az I. kötet számozásához), ezeken belül betűk utalhatnak egyes alcsoportokra, arab számok pedig egy-egy műre. Mint ez általában szokásos, az egyes művek száma után a keletkezés időpontja, a letét, majd az egyes tételek, részek hangjegyes incipitjei következnek. A legjelentősebb hivatkozások után az autográf leírása, majd a korabeli másolatok felsorolása, a fontosabb kiadások és irodalom ismertetés egészíti ki a fenti adatokat. Újdonság az I. kötethez képest, hogy az autentikusnak nem tekinthető műveket — a világosabb megkülönböztetés céljából — kisebb tipográfiával közlik.

Mint a szerző utószavából megtudhatjuk, 40 éves fáradságtalan kutató-gyűjtő munka eredménye ez a teljes tematikus katalógus, amely szinte hihetetlen mennyiségű anyag áttekintése alapján készülhetett el. Csupán azoknak a könyvtáraknak és gyűjteményeknek a száma, melyeknek a szerző a könyv anyagával kapcsolatos segítségért, információkért köszönetet mond, megközelíti a százat. Előkelő helyet foglal el ezek között az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára, amely mint az egykori Esterházy-archívum jelenlegi őrzője, számos Haydn-autográfjával és egyéb értékes korabeli másolatokkal, kiadványokkal ma a világ egyik legjelentősebb Joseph Haydn-gyűjteményének számít.

P. ECKHARDT MÁRIA

Sawoniak, Hanryk: Rozwój i metodyka powszechnych i narodowych bibliografii bibliografii. Biblioteka Narodowa — Prace Instytutu Bibliograficznego Nr. 17. Warszawa 1971, 496 l.

A rendkívül gazdag lengyel bibliológiai szakirodalomnak a Nemzeti Könyvtár Bibliográfiai Intézete tanulmányai sorában megjelent ezen terméke sikerült összefoglalást ad a másodfokú bibliográfiákkal, ezen belül az általános és nemzeti bibliográfiákkal kapcsolatos valamennyi fontos elméleti és gyakorlati tudnivalóról. A mű első fejezete áttekinti a másodfokú bibliográfia műfajának kialakulását és történeti fejlődését, nagyjában a LABBÉ—PEIGNOT PETZOLDT—MALCLÈS—WINCHELL neveivel jelzett vonalon. Kiemelten elemzi T. BESTERMAN *A World Bibliography of Bibliographies* c. standard művét és az utóbbi évtized nagyszabású nemzetközi bibliográfiai gyűjtését, az E. ZIMMERMANN által irányított *Bibliographische Berichte*-t. A másodfokú nemzeti bibliográfiákkal foglalkozó második fejezet előbb különböző országok 15 jelentősebb (1889—1965 között kiadott) gyűjteményén mutatja be a retrospektív jellegű vállalkozások típusait, majd ismerteti a szovjet, a cseh, a szlovák, az olasz, a bolgár, az NDK-beli kurrens feldolgozásokat, valamint a *Magyar Bibliográfiák Bibliográfiáját*. A többiekhez hasonlóan ez utóbbinál is jellemzi a tartalmi és formai ismerveket, a gyűjtési módszert, a szerkezetet és az index-rendszert.

A harmadik fejezetben jelentőségüknek megfelelő tárgyalásra kerülnek a lengyel másodfokú bibliográfiák, amelyeknek már első jelentkezése, Feliks BENTKOWSKI lengyel irodalomtörténetének bevezetésében (1814) komoly tudományos munka eredménye. Kurrens nemzeti másodfokú bibliográfia megindítására 1919-ben tették az első kísérletet, az 1928—1936 között rendszeresen publikált *Bibliografii Bibliografii*, *Bibliotekarstwa i Bibliofilstwa* nevű évkönyvek pedig már a színvonalas bibliográfiai munkálatok közé számítanak. A népi Lengyelországban az újonnan alapított Állami Könyvtudományi Intézet 1946-ban megindította, a Nemzeti Könyvtár Bibliográfiai Intézete pedig 1949-től folytatta előbb negyedéves, majd éves periodika formájában a *Bibliografii Bibliografii i Nauki o Książce* című kurrens másodfokú nemzeti bibliográfia kiadását. 1971-ben némi késedelemmel az 1967-es anyag (3 847 tétel, 63%-ban bibliográfia, egyekben a kiadvány új profiljának megfelelően bibliológiai tanulmányok) jelent meg, időközben azonban publikálták az 1937—1946-os

időszakra vonatkozó adatokat is. E munkát magas színvonaláról tanúskodnak többek között a hasonló témájú bibliográfiákról készült gyűjtő leírások, a szerkezet újszerű tagolási rendszere (általános bibliográfiák, szakterületek és problémakörök bibliográfiái, regionális és lokális bibliográfiák, személyi bibliográfiák, folyóirat-bibliográfiák), az 50 tételt meghaladó bibliográfia-melléletek felvétele és a leírt bibliográfiák minden lényeges jellemzőjét rögzítő annotációk. A retrospektív másodfokú nemzeti bibliográfiák műfajában anyagának gazdagsága és a feldolgozás alapossága miatt klasszikus mű Wiktor HAHNNak az 1625—1921 közti időszak lengyel bibliográfiáit (ideértve a külföldi polonica-t tartalmazókat, a könyvekben és folyóiratokban megjelent bibliográfiákat, a könyvkereskedői és könyvtári katalógusokat is) magában foglaló, 1921-ben Lwów-ban kiadott *Bibliografia Bibliografii Polskiej*-e. E munka második kiadása 1950-ig továbbvezetve, kiegészítve, módszerezesebb és rendszeresebb feldolgozásban 1956-ban jelent meg. Az 1950—1960-as időszak bibliográfiáinak retrospektív gyűjteményét (6 800 tétel), ugyancsak Henryk SAWONIAK gondozásában 1967-ben publikálta a Bibliográfiai Intézet.

A negyedik fejezet a másodfokú bibliográfiák szerkesztésének módszertani problémáit tárgyalja. Szerző meghatározza az idetartozó bibliográfiák valamennyi fajtájának tipológiáját, jellemzi azok céljait és feladatait. Részletesen foglalkozik a másodfokú bibliográfia gyűjteményekbe besorolható kiadványfajtákkal, a rejtett, ill. nem publikált bibliográfiákkal, a bibliográfiai leírás ésszerű ismerveivel, a korszerű annotációk kellekeivel. Elemzi a bibliográfiai szerkezetét befolyásoló tényezőket, a csoportosítás formális és tartalmi szempontjait, a többszörös felvétel, ill. az utalások kérdését, összefoglalja a besorolás és indexelés hagyományos módszereit. Végezetül meghatározza a másodfokú bibliográfiai helyét a bibliográfiai általános rendszerén belül.

A mű függelékként közli a legfontosabb általános másodfokú bibliográfiák, a nemzeti másodfokú bibliográfiák, valamint az alapvető jelentőségű lengyel másodfokú bibliográfiai jegyzékét. A leírt fejlődés figyelemmel kíséréset és az ismertetett standard művek összehasonlítását jelentősen megkönnyítik a szemléletes statisztikai táblázatok, az áttekinthető rendszertani sémák és a címléírás típusoknak a tárgyalt kiadvány eredeti szedéstükrével való bemutatása. A mű végeredményben nemcsak a lengyel másodfokú bibliográfiákról ad részletes és mintaszerűen rendszerezett is-

mertetést, hanem külföldi anyagának bőrsége, bíráló szemléletének szakszerűsége és a módszeres megközelítés sokoldalúsága folytán értékes elméleti tanulmányt és tanulságos gyakorlati kézikönyvet nyújt más nemzetek bibliográfusai számára is.

KINDLOVITS KÁLMÁN

Arens, Karpeter: Manipulation. Kommunikationspsychologische Untersuchung mit Beispielen aus Zeitungen des Springer-Konzerns. Berlin 1971, Volker Spiess, 96 l.

ARENS kis terjedelmű, Roneo-eljárással sokszorosított könyvecskéje nem könyvtörténet, sem hírlaptörténet, csak érinti a sajtókutatás szélesebb területét. De figyelemre méltóvá teszi, hogy a mai Berlin nyugati részén jelent meg, az ottani egyetem kiadványaként, egy olyan tanulmány-sorozatban, amelynek szerkesztője Kurt Koszyk, a mai német sajtókutatás egyik legkiemelkedőbb alakja. És emellett elfogultságtól mentesen, széles irodalmi tájékozottsággal boncolja a mai társadalomlélektan álláspontjából a közvélemény, az emberek magatartásának befolyásolását szolgáló szinte félelmetesen precíz, mindig valamely uralmi célt és nem az igazi általános érdeket tekintő módokat. Az irodalmi tájékozottság szocialista szerzők, így többek közt LUKÁCS György műveire is kiterjed: idézi *Geschichte und Klassenbewusstsein* című művét.

Mint mondtuk, nem sajtótörténeti tanulmány ARENS munkája, inkább közvélemény- vagy magatartás-szociológia. Lényegében a mai tőkés országekbeli demokrácia-fogalom kritikája, amely — szó szerint így írja a szerző — a társadalmi béke fikciójáért feláldozza a társadalom történeti képződményként való felfogását és a fejlődésben rejlő lehetőségeket. A manipuláció nem egyedül a sajtó ügye — de ARENS a manipuláció tényeit és eszközeit rendszerezve a legnagyobb német sajtómonopólium, a Springer-konzern lapjaiból veszi téziseihez a szövegmintákat.

A tőkés hírlap manipulációs módszere a következő hibás szillogizmusra épül: A jólét mint minden ember jobb egyéni megélhetésének alapja, feltétlenül kívánatos. Az árutermelő társadalom olyanfajta absztrakt kritikája, amely a társadalmi vagyon eltorlódását hirdetné, éppen ezért dőre kísérlet volna. De éppen ebből a jogos és helyes álláspontból kiindulva a Springerlapok céltudatosan az anarchia és az inség rémképét idézik, hogy az egyszer s minden-

korra berendezett társadalom viszonyait szükségképpenként állítsák szembe minden bírálattal (73. l.). Így például a néhány év előtti franciaorozági diákmozgalmakról Springerék egyik lapja, a *Bild* ezt írja: „A politika a lehetséges dolgok művészete, nem a gyűjtogatásé. Aki jobban akar élni, és végső fokon mindannyian ezt kívánjuk magunknak, nem azzal kezd, hogy felgyújtja a házat, amelyben lakik.”

A circulus vitiosus, amelyben a tőkés sajtó véleményalakító szerepe mozog, ez: ne zavarjuk a termelést, mert az eredmény csak szegénység és hanyatlás, nem haladás vagy nagyobb jólét lesz. Tehát érjük be a mai lehetőségekkel, amelyeket javítani nem méltóbb bér követelésével, hanem csak a termelés fokozásával lehet. A szakszervezetek, amelyek az egyénnek nagyobb részt követelnek a közös termelésből, sőt beleszólást annak irányításába, saját maguk alatt, illetve a munkások alatt vágják a fát.

ARENS okfejtésének ez az egyszerűsített vázlata egy szilárd elméleti — talán kissé túlságosan németesen absztrakt — következtetés-láncolatnak az összefoglalása, amelynek során a manipuláció relatíve új, a hirdetési üzletből élő, nagy példányszámú sajtó módszereit is túlhaladó és magán a sajtón messze túlmutató, az egész konzum-társadalom szövevényébe ágyazott lehetőségeit (és visszaéléseit) elemzi. Míg a hazug propaganda eilen a leleplezés némi védelmet ad, a manipuláció már nem egyes esetekre irányul, hanem az egész embert ragadja meg, manipulált felfogásokkal ellenkező új tudattartalmak befogadására képtelenné teszi, sőt azokkal ellenségesen állítja szembe. Mélyen belenyúl az értelmi és érzelmi adottságokon túl a tudat alsó rétegeibe, ahol a már előzőleg — iskola, nevelés, társadalmi tekintély és más ráhatások következtében — beidegzett előítéletek szinte követelik az állandó igazolást, vagyis a meg-megújuló megtévesztést.

A megtévesztés egyes módjai — fejezetként elemzi ezeket szerzőnk — a tabu, a ressentiment, az előítélet, a projekció stb. végső soron a történelem menetével való szembeszegülésre, a változhatatlanság hitébe kergetik az egyént, az olvasmányok és a környezet által rákényszerített hamis ideológiák védelme alá, amelyet nem csak eltűnni kénytelen, de gyámoltalanságában egyenesen követeli, pénzen vett újságjában már csak ezt keresi, ezt reméli megvásárolni. A kritikái ész kialszik a napi termelés szűk keretei közé szorított, anyagi javak, a valós vagy vélt szükségletek kielégítésében kompenzációt kereső újságolvasóban.

A sajtótörténész számára levonható tanulság: a mai nagy elterjedtségű, ipari üzemek mintájára szervezett tőkés sajtó nem tölti már be azt a szerepet, amelyet a még alig több mint száz éve a haladás vezérszavával előljáró polgári újság joggal vindikált magának. A sajtó monopóliumos szervezése új fejezetet nyit, amelyben több az elgondolkozató, mint az elfogadható, amelynek matematikus mivolta egyre inkább kiváltja a kritikát ott is, ahol még a régi előkelő szerep alapján előlegezik számára a bizalmat.

DEZSÉNYI BÉLA

Merrill, John C.: The elite press. Great newspapers of the world. New York—Toronto—London. E. n. Pitman Publishing Corporation, 10, 336 l. illusztr.

Az utóbbi két évtizedben több kísérlet történt a világsajtó vezető orgánumainak valamiféle meghatározott szempontú elemzés szerint való bemutatására, jellemzésére. Ezek közül egyet (Heinz-Dietrich FISCHER: *Die grossen Zeitungen*. München, 1966) megjelenésekor a Magyar Könyvszemlében is ismertettünk. MERRILL — aki a Missouri-i egyetem sajtótudományi intézetének tanára — részletesen ismerteti elődjének munkáit és a világsajtó vezetőinek általuk javasolt rangsorolását. De míg azoknál a vezető újságoknak a bemutatása, egyszerű ismertetése volt a cél, történelmi, politikai vagy gazdasági jelentőségüknek hangsúlyozásával, addig MERRILL műve az első könyv, amelynek maga a rangsorolás a problémája. Nem korlátozza magát a „világlapok” hosszabb-rövidebb ismertetésére, hanem azt vizsgálja, mi dönti el az elithez való tartozást. Kétségtelen, hogy az irányadó lapok közé tartozás kritériumainak vizsgálata így a sajtó problémáinak tudományos felméréséhez vezető utak egyikévé is válik.

Mintegy műve első harmadát szenteli a szerző a kritériumok megvitatásának, majd egy indokoltnak vélt értékskála felállításának. Mindenekelőtt: nem fogadja el leg-több elődjének azt a megállapítását, hogy a szocialista sajtó nem tartozhat az „elit”-hez, mert szoros kapcsolat fűzi a párthoz és a kommunista „doktrínához”. A kommunisták — írja szó szerint — éppúgy mondhatják, hogy a nyugati tőkés újság a gazdasági érdekeltség, a „big business” függvénye s így a szubjektivitás, az előítélet, az önzés motíválja állásfoglalását. Összesen tíz kritériumot állít fel, amelyek eldöntik, „komoly” újsággal van-e dol-

gunk, ezek közül több is eítéli a szenzációhajhászsát, kívánja a világos és megalapozott állásfoglalást, a politikai rovat pártatlanságát, az információ megbízhatóságát és teljességét, egy bizonyos méltóság-teljes, higgadt hangvételt, amelynek a túlzottan feltűnő tipográfiai megjelenést is kerülnie kell. Mindezek alapján egy piramis-alakú modellen szemlélteti azt az értékrendet, amelybe a világ minden lapját bele lehet foglalni, a csúcson álló primer, majd a szekunder és tercier elit után a közepes és végül a (főleg a szórakoztató jelleg felé hajló) tömeglapokat. A piramis csúcsán a következők állnak: The New York Times, Neue Zürcher Zeitung, Le Monde, The Guardian, The Times, Pravda, Zsenminszibao, Borba (Belgrád), Osservatore Romano, ABC (Madrid).

A könyv második, és nagyobbik részében egyenkint ismerteti — történelmi, gazdasági, politikai, de főleg tartalmi vetületben — 40 lapot, a fentiekén kívül még a következőket: Aftenposten (Norvégia), Dagens Nyheter (Svédország), Le Figaro, The Scotsman, La Stampa, Svenska Dagbladet, The Yorkshire Post, Ha'aretz (Izrael), Helsingen Sanomat (Finnország), Izvesztija, Die Presse (Bécs), The Baltimore Sun (USA), The Christian Science Monitor (USA), St. Louis Post-Dispatch (USA), The Globe and Mail (Kanada), O Estado de S. Paulo (Brazília), The Age (Ausztrália), Al Ahram (Egyiptom), Die Burger (Dél-Afrika), The Hindu (India), The Sidney Morning Herald (Ausztrália), Berlingske Tidende (Dánia), Frankfurter Allgemeine (NSZK), Die Welt (NSZK), Corriere della Sera (Olaszország), Excelsior (Mexico), La Prensa (Argentina), Los Angeles Times (USA), Asahi Shimbun (Japán).

Magyar újság nem szerepel az elit-kategóriákban (pedig néhány évvel ezelőtt egy ún. tartalmi analízisben a Népszabadság az elsők közt volt említve egy amerikai összeállításban), és az NDK lapjai is hiányoznak. Igaz, elég szigorú a válogatás, az USA (érthetően) 5, Anglia és Skócia 3, Svédország, Franciaország, Olaszország, Szovjetunió, Kanada, Ausztrália, Nyugat-Németország 2—2, a többi 1—1 lappal szerepel a „győztesek” listáján.

Míg a rangsorolást mint általában a hozzá hasonlókat, egészen komolyan venni nem lehet, addig feltétlenül hasznosak és elméletileg is jelentősek MERRILL általános megállapításai, de főleg az egyes kiemelt lapokról adott részletes leírások. Az egész világsajtóra kiterjedő értékelő ismertetések között kétségtelenül vezető helyen állnak. Szinte csak ez általános színvonal mértékét hangsúlyozzuk, ha néhány jelentéktelen hibát észrevesszünk; így különösen azt,

hogy a Pravda, amikor 1912-ben megindult nem volt „földalatti”, azaz illegális lap, mint a szerző mondja (101. l.).

Jegyzetapparátusán kívül impozáns bibliográfia bizonyítja a szerző sokoldalú erudícióját, amely cikkeken és könyveken kívül tekintélyes mennyiségű kiadatlan kézirat anyagra (interviews) is kiterjed. Név- és tárgymutató egészíti ki a kötetet, amelyet használhatóvá tesz az is, hogy valamennyi szöbakerülő újságról egészoldalas szövegmintát is ad (rendszerint az első oldalról), amelyek — noha nem külön táblára vannak nyomva — kifogástalanok.

DEZSÉNYI BÉLA

Bán Imre: Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI—XVIII. században. Budapest 1971. (Irodalomtörténeti Füzetek 72.) 109 l.

A könyvben tárgyalt irodalomelméleti tankönyvek írásának idején a stilsztika, retorika, poétika és verstan még nem különült el élesen egymástól. E tankönyvek szerkezeti felépítése jórészt a tanmenetet követte. Mivel BÁN Imre különböző iskolatípusokban használt műveket dolgoz fel, ezek szerkezete nem mutat sok hasonlóságot egymással. Előadásmódjuk is változatos: száraz szabálygyűjtemény, katekizmus, dramatisztált kézikönyv. A szerző részletesen ismerteti KÁROLYI Péter (1567), PÉCSELI KIRÁLY Imre (1612), KÓRODI BEDŐ Dániel (1616), ASZALÓS Mihály (1618), Ph. L. PISCATOR, A. GRAFF (mindkettő: 1642) protestáns poétikai kézikönyveit. Ezután az 1711 előtti protestáns és katolikus retorikákból választ ki néhányat: G. J. VOSSIUS (1696), SOARIUS (1709) kivonatait és Moesch LUKÁCS (1693) Vita poetica-ját. Végül két XVIII. századi jezsuita retorikát ismertet: G. F. LE JAY (1751) és KAPRINAI István (1758—1763) művét.

A szerző a mintául vett anyag alapján két típust különböztet meg: „a reneszánsz hagyományokat folytató, de szürke, iskolás klasszicizmusba hanyatló protestáns tankönyveket, és a korszerűbb, tágabb látóhatárú, barokk ízlésű katolikus kompendiumokat” (97). A felekezeti megoszlás szerint a protestáns iskolai oktatás gazdagabb volt poétikákban a „poétai klasszis” igényei miatt. (A piarista MOESCH műve kivételt képezett.) A reneszánsz poétikák H. VIDA, SCALIGER után igyekeztek igazodni, a barokk poétikák fő forrása TESAURO volt. KAPRINAIra hatott a francia klasszicizmus, s a Querelle des Anciens et des Modernes irodalomelmélete is.

BÁN Imre előtt senki sem vizsgálta rendszeresen az évszázadokon keresztül tanított retorikának és poétikának a magyar nyelvű költői gyakorlatra tett hatását. A szerző szerint „nem közvetlen hatásokról van itt szó, hanem a latin költészet közvagyományának áthasonlításáról” (78), bár maga BÁN mutatta ki H. LOSONCZI István poétikájának befolyását a magyar irodalom fejlődésére (Studia Litteraria 1964). Úttörő vizsgálatai ezen a téren sok sikerrel kecsegtetnek: PÉCSELI KIRÁLY elvégre magyar nyelven is költött, KAPRINAI retorikájában PÁZMÁNY magyar szónoklataira hivatkozott stb. A munka elemzi egyes klasszikus műfajok (epicedium, epitaphium aenigma) magyar nyelven való megjelenésének irodalomelméleti hátterét. További érdekes kutatási irányt nyitna meg a latin nyelvű retorikák és a nemzeti nyelvű költészet néhány közös forrásának majdani vizsgálata. PISCATOR pl. hivatkozik arra a G. BUCHANANRA (29), akinek költeményeit erdélyi protestáns iskolákban énekelték (Cs. TÓTH Kálmán), s akinek *Jepthes* c. tragédiáját BALASSI és ILLYEFALVI kb. egyidőben fordította magyarra.

De ezekben a retorikákban szembetűnő a *technopaegnium poëticum*, a spekulatív költői mesterkedés kultusza. PISCATOR pl. 9 lapon keresztül tárgyalta e „matematikai-költői” játékokat, köztük a képvers számtalan lehetőségét (36). GRAFF is a mesterkedő játékot tekintette „az igazi költői ékességnek” (41). A rejtvényversek kivül a képverseket sorolta ide. MOESCH be is mutatott egy, az *Ave Maria* témájára írt, rózsá alakú verset (70). Ez a kézikönyv a hangszimbolikáról is beszélt (erős O és A, könnyed E és I, érdes R). GRAFF szerint „a költészet . . . a zenének egy neme” (41). S a zenétől már valóban csak egy lépés az aritmetikáig, a számmisztikáig. PISCATOR ezt is érintette (33). A túlbujánzó költői spekuláció tisztelete valóban nem jellemzi a régi magyar irodalmat, de az egyes költőinknél (BALASSI, SZENCI MOLNÁR, ZRINYI) megfigyelhető erős spekulatív hajlandóság arra mutat, hogy egy ilyen irányú összehasonlító vizsgálat sem feltétlenül vezetne kizárólag negatív eredményre.

Problematikusnak érezzük a vizsgált tankönyvek kiválasztásának szempontjait: e Magyarországon megjelent művek szerzői közül sokan külföldiek, mások nem magyar műveltségű magyarországiak voltak (VOSSIUS, SOARIUS, LE JAY, PISCATOR, GRAFF, MOESCH). Ugyanakkor nemcsak magyarországi kiadású kézikönyvekből tanították Magyarországon retorikát. A nemzeti nyelvű költészettel való módszeres összehasonlításhoz pedig mindenképpen szükségesnek látszik a magyar, illetve

nem-magyar műveltségű tankönyvírók szétválasztása. Kérdésesnek látszik az is, hogy a tankönyvekből levonhatunk-e majd következtetést a hazai szellemi *elit* retorikai műveltségére. E tankönyvekben pl. „Nyoma sincs azonban annak, hogy az olaszok aristotelesi *Poétika*-magyarázata bárminő hatást gyakorolt volna magyarországi szerzőinkre” (98), ugyanakkor — mint KLANICZAY T. kutatásaiból legutóbb kiderült a *Poétikának* a XVI. században talán legnagyobb kommentátora, Nicasius ELLEBODIUS, Pozsonyban működött. A további munkában tehát valószínűleg szociológiai distinkciókra is szükség lesz.

BÁN Imre könyvének legnagyobb érdeme, hogy e csaknem hozzáférhetetlen, és gyakorlatilag teljesen elfelejtett irodalom- és tudománytörténeti értékeket napvilágra hozta, ezért könyvének minden egyes fejezete — felfedezés. A vizsgálatokat korántsem tekinti lezártak: „A bevezetésben felvetett kérdést, az iskolai gyakorlatnak a nemzeti nyelvű költészetre gyakorolt befolyását nem vizsgálhattuk meg kellőképpen” (99). BÁN Imre úttörő tanulmánya problémákat vet fel, s értékes útmutatásokat ad e problémák megoldásához.

HORVÁTH IVÁN

Móra László: A Műegyetemi Könyvtár története 1848—1948. Bp., 1971. BMEKK. 4, 226 l. (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. Műszaki tudománytörténeti kiadványok. 22. sz.) (Soksz.)

MÓRA László most megjelent könyve a Műegyetemi Könyvtár történetéről az első összefoglaló publikáció. Lapjain feltárul előttünk az a folyamat, amelynek során a szerény kezdésből egy nagy könyvtár fejlődött ki. Jóllehet a Műegyetem előintézményei, az Institutum Geometricum, a József Ipartanoda és a Politechnikum, a növendékek beiratási díjaiból beszerettek néhány könyvet, a könyvtár alapítási évének 1848 tekinthető, amikor EÖTVÖS József kultuszminiszter évi 500 Ft dotációt juttatott számára, és személyes ajándékként egy 5 kötetes munkát küldött. Ez utóbbi az akkor felfektetett leltár 1. tételszámát kapta.

A fiatal intézmény sorsa Világos után sanyarúra fordult. Az önkényuralom nem támogatta, kevés könyvéhez a hallgatók hozzá sem jutottak, pedig a gyarapítás 1863-ig kizárólag az ő beiratkozási hozzájárulásukból történt.

EÖRVÖS, mikor a kiegyezés után újból vallás- és közoktatásügyi miniszter lett, segített a könyvtáron. Főhivatású könyvtárost nevezett ki, állománygyarapításra pedig 10 000 Ft segélyt és évi 3000 Ft általányt biztosított. 1869-től a hallgatók is használhatták, 1875-ben kinyomatták a katalógusát. 1883-ban a Múzeum körútra költözött, a Műegyetem új épületébe. Fejlődése ettől kezdve elég egyenletes, a kötetek száma a századfordulón elérte a 65 000-et. 1909-ben elkészült a könyvtár mai, önálló épülete a Budafoki úton. Stílusa neogót, elrendezése azonban megfelel a modern könyvtárépítési elveknek.

A további fejlődést erősen bénította az első világháború utáni infláció, a harmincas évek elején pedig a nagyarányú gazdasági válság. Az állomány a Horthy-korszak végén így is meghaladta a 135 000 kötetet, s a csekély személyzeti létszám ellenére a feldolgozás és az olvasószolgálat is szép eredményeket mutatott fel.

Budapest ostroma az épületben súlyos károkat okozott, az állomány túlnyomó része azonban épségben maradt, a veszteség kb. 8000 kötet. 1948-ig nagyjából befejeződött a helyreállítás munkája, a Műegyetemi Könyvtár a szocialista nagykönyvtárrá fejlődés útjára léphetett.

Az általános történetbe beágyazva jó jellemzéseket kapunk mindazokról, akik szakértelmükkel, áldozatos munkájukkal előmozdították az intézmény fejlődését, WARTHA Vincéről, NAGY Sándorról, RADOS Gusztávról és RADÓ Aurélról.

A tárgyalás 1949-cel befejeződik. A függelék mégis tartalmazza annak a három igazgatónak az életrajzát, akik 1951 óta vezették az intézményt. Ha a szerző az utolsó 22 évről is be akart röviden számolni, hasznosabb lett volna, ha fontosabb adatokat publikál.

MÓRA könyvének nagy értéke a sok egykorú dokumentum összegyűjtése és felhasználása. Néha azonban — érzésem szerint — nem tesz köztük minőségi különbséget, sablonos köszönő leveleknek nagy fontosságot tulajdonít, jelentéktelen iratok hasonmásait közli (91., 122., 145., 147., 155. lap).

Az olvasótermet 1900/01-ben 26 293 látogató kereste fel. Ez a szám állandó fogyással az 1908/09. tanévben a felénél kevesebb, 12 186-ra csökkent. MÓRA ezt a helyszűkével, a rossz világítással és a lassú kiszolgálással magyarázza. Gyökeres megoldást — írja — csak az új épület világos olvasóterme jelenthetett. Viszont az új olvasótermet a megnyitás utáni második évben, 1910/11-ben még a réginel is kevesebben látogatták, 10 475-en, napi átlagban 40-en, az 1867 műegyetemi hallgató-

nak csupán 2%-a. A későbbi esztendőekben valamivel emelkedik a szám, az első világháború előtti maximum 1912/13-ban 17 420. Érdemes lett volna megvizsgálni, hogy a csekély látogatottság nem függ-e össze esetleg a tanszéki könyvtárak szaporításával.

Érdekes és ugyancsak magyarázatra szorul az 1934—1941 közti forgalmi statisztika, amikor az olvasóteremben használt kötetek száma állandóan alacsonyabb volt a látogatók számánál, 1939/40-ben például 76 889 olvasó csak 49 490 kötetet vett kézbe.

Ha néhány hasonló magyarázattal elmélyítette volna MÓRA munkáját, könyve sokat nyert volna értékben. De könnyen olvasható stílusú írása így is szemléletes képet fest egyik legnagyobb műszaki könyvgyűjteményünk száz éves történetéről.

VÉRTESEY MIKLÓS

Sándor Anna: Komolyzenei kottavásárlás Budapesten és vidéken. A vizsgálatot vezette és a jelentést írta — Bp. 1971, Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete, ÖMKDK Soks. 52 I.

A Zeneműkiadó Vállalat megbízásából a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének Piackutató Csoportja mintegy félezer vásárlót kérdezett meg a komolyzenei kottavásárlással kapcsolatos számos vonatkozásban. A felmérés célja nyilvánvalóan a kiadás, terjesztés, tájékoztatás minél magasabb színvonalú ellátása. A gondosan összeállított kérdésanyag és a pontos, minden vonatkozásra kiterjedő, számszerűen is kifejezett értékelés nem kevés tanulással szolgál a könyvkiadásnak erről a különleges ágáról.

A megkérdezettek, szám szerint 501 személy, egynegyede budapesti, háromnegyede vidéki lakos. A kérdéseket részben postai úton tették fel azoknak a vásárlóknak, akik a Zeneműkiadó Vállalat címlistáján szerepeltek, részben pedig a zeneműboltokban személyes beszélgetéseket kezdeményeztek a vevőkkel. E beszélgetések alapján leszűrt első tanulság az, hogy a Zeneműkiadó címlistája nem fedi pontosan a tényleges kottavásárlók körét. Főként az ifjabb korosztály, leginkább a tanulóifjúság, mely a vásárlók 16,2%-át teszi ki, hiányzik a címlistáról.

A kottavásárlók zöme (60%-a) egyébként pedagógus, elsősorban zenepedagógus. Az egyéb értelmiségi és az alkalmazotti réteg nagyjából egyforma százalékkal (8,4 ill.

7,2) szerepel. Ami viszont megdöbbentő és lehangoló: a kérdezettek közt egyetlenegy munkás vagy paraszt sem szerepel. Nem meglepő — s ezt a statisztika is bizonyítja, — hogy komolyzenei kottát elsősorban hivatásos muzsikusok és zenét tanulók vásárolnak. Nehéz és fájdalmas azonban elképzelni, hogy az elmúlt negyedszázad szívós zenei nevelőmunkája ellenére sem akadt 501 ember között egyetlen olyan fiatal munkás vagy paraszt, aki mint kórustag vagy egykori hangszer-tanuló — vagy akár csak zenehallgató — zenemű vásárlására szánta el magát.

A vizsgálat egy következő szempontja a saját, illetőleg közületi célra történő vásárlás volt. Itt a csak saját célra vásárlók 45,5%-os, a saját és közületi célra egyaránt vásárlók pedig 50,3%-os aránnyal szerepelnek. Míg azonban az egyéni vásárlások legnagyobb részét hangszeres kották teszik ki, a közületi vásárlásoknál a kórusművek vezetnek. A partitúravásárlás aránya a két kategóriában hasonló. (15,9 ill. 19,6%). Érdekes kérdés, hogy évente átlagosan mennyi a kottavásárlások egy főre eső értéke. A saját célra történő vásárlások mintegy fele évi 100—300 Ft értékben állapítható meg. Az átlagos vásárlási összeg (néhány kiemelkedően nagy értékű vásárlás eredményeképpen) a vizsgált csoportnál évi 321 Ft. Közületi vásárlásoknál az átlag természetszerűleg jóval magasabb: évi 1 172 Ft.

Érdekes volt a vizsgálatnak az a kérdés-csoportja, amely a komolyzenei kották beszerzési forrásait kutatta. Legfőbb beszerzési forrás a könyvesbolt. Postai megrendelés útján is igen sokan igényelnek kottát (főleg vidéken). A könyvtári kölcsönzés a 3. helyen áll de itt a budapestiek jóval előnyösebb helyzetben vannak. Negyedik lehetőség a külföldi beszerzés, ezt is főként a fővárosiak tudják kihasználni. — Szerepel még a bizományos és az antikvárium is mint kottabeszerzési forrás. Felmerült azonban olyan igény, hogy bővíteni kellene a zeneművásárlási alkalmak, lehetőségek számát. A megkérdezettek több, mint kétharmada örömmel vásárolna kottát hangversenyeken, zenei rendezvényeken, valamint a zeneiskolákban is.

Az újonnan megjelenő kiadványokról a közönséget minél több oldalról célszerű tájékoztatni. A vizsgálat tehát kiterjedt az információs források hatékonyságára is. A megkérdezettek több mint fele az eddiginél bővebb tájékoztatást igényelne, annak ellenére, hogy az *Új kották, új könyvek* c. havi tájékoztató és a szakmai folyóiratok ismertetései sokak kezébe eljutnak. Jelentős szerepük van a tájékoztatásban a különböző prospektusoknak, a kirakatok-

nak, a zenetanároknak, de még a bolti eladóknak is. Többen utaltak a rádió és TV útján szerzett információkra is. A hivatásos szakemberek inkább elégedettek az áttekintéssel, míg a nem hivatásosak több segítséget kérnek.

Az egész felmérésnek talán leghasznosabb része az a fejezet, mely a kották beszerzésével, terjesztésével és kiadásával kapcsolatos különféle közönségigényeket, javaslatokat próbálja összegezni. A terjesztés területén legtöbben nagyobb választékot kérnek, főleg a vidéki boltokban. Felmerül az az igény, hogy a boltok megrendeléseiknél jobban vegyék figyelembe a kötelező iskolai anyagokat. Több vásárló kívánja a külföldi kottabehozatal bővítését és a közös kiadásban megjelenő zeneművek itthoni terjesztését. A boltokban részletesebb katalógusokat, szakképzettebb eladókat igényelnének.

A tájékoztatás területén főleg a TV és a rádió szerepét kéri megnövelni. Szükség volna több speciális prospektusra, valamint a külföldi anyagok ismertetésére is. A boltokban jobban ki lehetne használni a tájékoztatás különféle lehetőségeit.

A kottakiadásra vonatkozóan a megkérdezettek 80%-ának volt javaslata! A választékkal kapcsolatban mind a forgalomba hozott kották mennyiségét, mind azoknak példányszámát sokan keveslik. A kiadásnak jobban kellene figyelnie az igényekre, az utánnomás gyakran sokáig várat magára. Többen konkrét hiányokat is felsoroltak.

A kiadott kották minőségével — csekély kivételtől eltekintve — általában elégedettek a vásárlók. A megjelenés időpontját azonban gyakran kifogásolják. (Pl. ha nem igazodik eléggé a zeneoktatáshoz.)

Ami az árakat illeti, a hazai kották árát általában megfelelőnek tartják. Drágállják azonban egyrészt a tananyagként használatos kottákat, de még inkább a nyugati kiadású importált zeneműveket.

A Piacutató Csoport külön megvizsgálta a mai magyar komolyzenei kották vásárlását. Ez is számos tanulsággal szolgált, amelyek közül itt csak annyi álljon, hogy a kottákat legnagyobb részben a fiatalok vásárolják, akik bővebb tájékoztatást kívánának, és örömmel vennék egy, a mai magyar zenével foglalkozó Baráti Kör létrejöttét. A tájékoztatásnál részletesebb tartalmi feltárást, a művek jellegének, hangulatának, nehézségi fokának megjelölését, bemutató példányokat, de legalábbis néhány soros kottás ismeretöt igényelnének. Szívesen olvasnák, hallgatnák a szerzők ismertetéseit, nyilatkozatait új műveikről, örömmel látogatnának bemutató hangversenyeket.

A komolyzenei tárgyú könyvekkel kapcsolatos felmérés tanulságai — minthogy azok csak a Zeneműkiadónál megjelent zenei könyvekre vonatkoznak — nem olyan általánosak, mint a kottáknál.

A függelék számos érdekes ötletet, javaslatot idéz a megkérdezettektől; örömmel állapíthatjuk meg, hogy ezek némelyike máris megvalósulóban van. (Pl. hiánylisták vezetése a zeneműboltokban, kórusműveknél mintapéldányok szétküldése stb.). A Zeneműkiadó Vállalat a felmérés alapján remélhetőleg számos intézkedéssel szolgálja majd a komolyzenei kottavásárlók igényeinek minőségileg és mennyiségileg mind tökéletesebb kielégítését.

P. ECKHARDT MÁRIA

Források Budapest múltjából. I. Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez. 1686–1873. Szerk. Bácskai Vera. Bp. 1971. Budapest Főváros Levéltára. 331 p. (Budapest Főváros Levéltára Forráskiadványai 1. Szerk. Ságvári Ágnes.)

Az 1973-as esztendő a magyar főváros, de az egész ország történeti, művelődéstörténeti fejlődésének szempontjából is jelentékeny jubileumi évfordulók éve. Számos tudományos és művelődési intézmény, politikai és közigazgatási szerv készül két fontos esemény megünneplésére. Ötszáz esztendeje lesz, hogy a legelső magyarországi nyomdának, HESS András budai ősnomdájának első terméke, a latin nyelvű *Budai Krónika* megjelent, s ezzel kezdetét vette a hazai könyvnyomtatás és könyvkiadás. Ugyanekkor lesz egy évszázados jubileuma a három testvérváros Pest, Buda és Óbuda egyesítésének, Budapest megszületésének. A magyar művelődés- és könyvtörténet kutatóit mindkét esemény közvetlenül érinti és érdekli. A könyv és sajtó agitatív és szervező funkcióját, közvetítő és mozgósító szerepét politikai, gazdasági, társadalmi és művelődési téren egyaránt hatékonyan felhasználták azok a nemzeti és polgári jellegű mozgalmak, amelyeknek fő részük volt a főváros létrejöttében és fejlődésében. E törekvések ugyanakkor alakították is a könyv- és a periodikakiadás fejlődését, biztosították gazdasági feltételeit, közönséget neveltek számára, sőt sok tekintetben döntően meghatározták azt az ismeretanyagot, szellemi és ideológiai tartalmat, amelyet a sajtótermékek közvetítettek. E szoros kapcsolat és kölcsönhatás tanulmányozását és mélyebb megértését is lehetővé teszi a *Buda-*

pest Főváros Levéltára Forráskiadványai című sorozat 1. tagjaként megjelenő 4 kötetre tervezett forrásgyűjtemény, a „*Források Budapest múltjából*”, amelynek első kötete 1971-ben napvilágot látott s a többi három folyamatosan jelenik meg Budapest egyesítésének centenáriuma alkalmából.

A sorozat szerkesztője, SÁGVÁRI Ágnes, Budapest Főváros Levéltárának igazgatója a megjelent 1. kötethez írt elemző előszavában tájékoztat a 4 kötetes gyűjtemény tartalmáról, céljairól, a dokumentumok válogatásának szempontjairól, lelőhelyükről és jellegükről, a kötetek beosztásáról s általában a használatukhoz szükséges tudnivalókról. Az 1. kötet szerkesztője, BÁCSKAI Vera külön bevezetésben ismereti e kötet anyagát, tartalmát és szerkesztését.

SÁGVÁRI Ágnes előszavának tájékoztatása szerint a 4 kötet 1686-tól, Budának a török hódítás alóli felszabadításától 1950-ig, Nagy-Budapest létrejöttéig közlő dokumentumokat a főváros történetéről. Az egyes kötetek anyagának időbeli elhatárolása: I. kötet: 1686-tól 1873-ig, Pest, Buda és Óbuda fővárossá egyesítéséig; II. kötet: 1873-tól 1919-ig, a főváros egyesítésétől a Tanácsköztársaság leveréséig; III. kötet: 1919-től 1945-ig, az ellenforradalom hatalomra jutásától Budapest felszabadulásáig; IV. kötet: a felszabadulás utáni átalakulás időszaka 1950-ig. Az 1686-os dátumot azért választották kezdő évként a kötet szerkesztői és összeállítói, mert a főváros korábbi levéltára elpusztult a török hódoltság időszakában, ettől kezdve viszont a levéltári anyag eléggé teljes. A közölt dokumentumok többsége így a Fővárosi Levéltárból való, a teljesebb kép érdekében válogattak azonban az Országos Levéltár, a Budapesti Történeti Múzeum és a Magyar Szocialista Munkáspárt Párt-történeti Intézete Archivumának állományából is, valamint közlésnek kisebb számban nyomtatásban már megjelent dokumentumokat is, ha ez „a főváros történetének komplex felvázolásához... elengedhetetlenül szükséges” (13. p.). A kötetekben kiadott forrásanyag legnagyobb része tehát itt jelenik meg első alkalommal, a már kiadottak közlését — amellelt, hogy a kép teljesebbé tételéhez járulnak hozzá — az is indokolja, hogy az érdeklődő szélesebb közönség számára nehezen hozzáférhető kiadásokban vagy nem magyar nyelven jelentek meg korábban.

A kötet ugyanis elsősorban a főváros története iránt érdeklődők ismereteinek a gyarapítására készült. S ez a cél ma, amikor a helytörténeti kutatás országosan is, de különösen a fővárosban belül, az érdek-

lődés homlokterébe került, feltétlenül indokolt. A népszerűsítő szándékból adódóan közölnék rövidítve egyes dokumentumokat, kiemelve legjellemzőbb részeit, és fordíttatják le magyarra az eredetileg latin vagy német nyelven készült forrásokat, ugyancsak a szélesebb közönség tájékozódását segíti a kötetek végén levő időrendi táblázat.

SÁGVÁRI Ágnes előszava nem pusztán a kötet célját, tartalmát és szerkezetét körvonalazó szerkesztői tájékoztatás — bár e nemben is jeles munka —, hanem egyes részeiben egyúttal árnyaltan, elemző módon megírt, elmélyült történeti esszé is. Ahogy pl. a pesti ember megszületésének, humorának, „einizmusának”, kíváncsiságának vagy lokálpatriotizmusának szociológiai hátterét, lélektani rugóit és egyéb összetevőit elemzi, maradandó élményt kelt, s bepillantást enged a dokumentumok adatai és az események mögötti mélyebb társadalmi és emberi valóságba, kedvet ébreszt a kötetek elolvasásához, s egyben segíti jobb megértésüket is. A várostörténeti kutatás korábbi eredményeit bemutatva a forrásgyűjtemény előzményeiről ad kritikai számvetést és az előzmények szemléleti hiányosságait megállapítva tüzi ki a célt: a gazdasági és társadalomtörténeti szempontú vizsgálódásokat, főként pedig a szélesebb értelemben vett dolgozó tömegek helyzetét érintő elemzéseket. A kiadvány a várostörténet-írás célját kívánja szolgálni s mint ilyen az előzmények mulasztását pótolni: „A társadalmi változásoknak, a gazdasági fejlődésnek és a városi osztályharcoltnak, valamint a lakosság életmódjának kultúrájának összefüggéseire kívánunk rámutatni, amennyire az egy forráskiadvány keretében lehetséges.” (11. p.)

Hogy a fenti célkitűzéseket a kiadvány eredményesen valósítja meg, annak kézzelfogható bizonyítéka 1971-ben megjelent 1. kötete, a „*Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez 1686—1873.*” A majdnem két évszázadot átfogó időszak bonyolult fejlődésének a terjedelem-akta korlátok közötti sokrétű bemutatása nehéz feladat elé állította a szerkesztőt: BÁCSKAI Verát és munkatársait. Az egyesült főváros létrejötte előtti időszakról van szó, három önálló településnek: a tulajdonképpeni fővárosnak, Budának, Pest városnak és Óbuda mezővárosnak történetét kellett tehát végigkísérniök, párhuzamosan, szerepüknek és fontosságuknak megfelelően tekintve át alakulásukat. A források körültekintő kiválasztása révén kitűnően illusztrálja a kötet, „hogyan vált a török uralom alól felszabadult két testvérváros, Buda és

Pest romokban heverő, csaknem puszta, kiváltságaitól és országos hatáskörétől megfosztott, jelentéktelen területű és csekély népességű provinciális kisvárosból egy ország valóságos, közigazgatási, gazdasági, politikai és szellemi központjává, valódi fővárossá." (17—18. p.)

A sokrétű fejlődési folyamat, a korabeli élet színes érzékeltetését a dokumentumok sokfélesége biztosítja. A Fővárosi Levéltár aktáitól a külföldi vagy hazai utazók leírásain, a kortársi visszaemlékezéseken, neves politikusok, tudósok, írók vagy művészek írásain keresztül az egykorú sajtó-közleményekig a legkülönbözőbb források helyet kaptak a kötetben. Valamennyi dokumentum-értékű: némelyek pusztán adatközlésük, vagy hivatalos, rendelkező jellegük révén engednek betekintést az önálló, független fővárosért folyó küzdelem folyamatába, mások, árnyalt leírást nyújtva érzékeltetik a kor, az események hangulatát. A török alól felszabadult Pest-Buda 1687-i leírását pl. TOLLÍUS JAKAB utilevelei nyomán közli a kötet, a két testvér város 18. század végi helyzetéről pedig Robert TOWNSON angol tudós 1793-i út-leírásának részlete nyújt érzékletes képet, amely nem éppen elismerően szól az egyetemi könyvtárról, amelyben az „újabb tudományos könyvek csaknem teljesen hiányoznak”, s „dacára annak, hogy a közönség számára könnyebben hozzáférhető, mint a legtöbb nyilvános könyvtár, mégis kevesen látogatják.” (38—39. p.) H. Ch. ANDERSEN, a világhírű dán meseíró 1842-ből származó leírásában a „szemérmelenül drága” vendéglőt marasztalja el, de őszintén csodálja a Nemzeti Casinót, amely „valóban nagyszabású, kitűnően el látva könyvekkel és napilapokkal.” (66. p.) E néhány kiragadott művelődéstörténeti kuriózum persze nem érzékeltetheti a gyűjteményes kötet igazi jelentőségét és valóságos forrásértékét. Gazdag anyagának tartalmi dokumentálására ilyen rövid ismertetés keretében nincsen mód, de meggyőződésünk, hogy a művelődéstörténet szakemberei sokat és haszonnal fogják forogtatni.

A kötet az alábbi négy időrendi fejezet szerint tagolva közli a kiválasztott dokumentumokat: I. Buda, Pest és Óbuda fejlődése 1686—1847. II. Buda és Pest szerepe és élete a forradalom és szabadságharc idején. III. Buda, Pest és Óbuda az abszolutizmus és kiegyezés korában 1849. júl.—1873. IV. Buda, Pest és Óbuda egyesítése. Az egyes fejezeteken belül az anyag csoportosítása tematikai szempontok (pl. városkép, gazdasági élet, társadalom és társadalom-politikai harcok, igazgatás, szellemi élet) szerint, s a továbbiakban

időrendben történt (kivéve néhány esetet, amikor a tartalmilag szorosan összetartozó dokumentumok egymás mellé kerültek). A fejezeteket, illetve a fejezeteken belüli tematikai csoportokat rövid történeti összefoglalás vezeti be, amely az időszak, illetve a témakör jellegét és sajátosságait jellemezve, megkönnyíti a dokumentumok elhelyezését és értelmezését is.

Budapest Főváros Levéltára e forrás-gyűjtemény közreadásával méltó módon járul hozzá fővárosunk centenáriumának megünnepléséhez.

FÜLÖP GÉZA

Móra László: Zemplén Géza a hazai tudományos szerves kémia megalapítója 1886—1956. Bp., 1971. 222 lap. (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Műszaki Tudománytörténeti Kiadványok 21. szám.)

Ma már közhelyszámba megy annak megállapítása, hogy tudománytörténeti irodalmunk nem méltó tudományos életünk eredményeihez és emlékeihez. Ez a felismerés már tettekre is ösztönzött: nemcsak egyes szakmúzeumok létrejöttét eredményezte, hanem bizonyos mozgolódást a történeti művek megjelentetése terén is. Rövid biográfiák egy-egy gyűjteményes kötete (Műszaki Nagyaink) mellett jelentős érdeme van a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának is, hiszen már 1953 óta, tehát csaknem húsz éve, rendező sajtó alá, gondolva és adja ki tudománytörténeti kiadványai sorában a magyar múlt kiemelkedő műszaki nagyjairól szóló, életüket, eredményeiket, tudományos és pedagógiai munkásságukat bemutató monográfiákat.

Ezen a „Műegyetem-centrikusságon” belül figyelemre méltó és MÓRA László immár harmadik kötetében is nyomon követhető az a törekvése, hogy a Budapesti Műszaki Egyetemen működött kiváló *vegyészprofesszorok* emberi-tudósi-oktatói alakját világlátsa meg lényegre törően tömör, a tudományos szakszerűségnek és a tudományos ismeretterjesztés igényeinek is megfelelően olvasmányos monográfiáiban. Először WARTHA Vincéről szolt mint a hazai kémiai technológia megalapítójáról, majd egyik utódjáról, a kétszeres Kossuth-díjas VARGA József professzorról írt monográfiát, most pedig ZEMPLÉN Géza életútját ismerteti a sorozat legújabb kötetében.

ZEMPLÉN Géza Kossuth-díjas professzor a szerves kémia messze földön elismert tudósa volt — mint a kötetet bevezető

BOGNÁR Rezső akadémikus írja —, a magyarországi szerves kémiai tudomány legkiemelkedőbb alakja, aki munkásságával világszerte elismerést szerzett.

ZEMPLEN tudományos működését kb. 400 publikációja őrzi, melyek a hazai és a legrangosabb külföldi szakfolyóiratokban (Chemische Berichte, Liebigs Annalen der Chemie, Zeitschrift f. angewandte Chemie stb.) jelentek meg. Számos monográfiát írt és több külföldön kiadott gyűjteményes munkának, például a híres Abderhalden-féle *Biochemisches Handlexikon* és *Handbuch der Biologischen Arbeitsmethoden* köteteknek két évtizeden keresztül munkatársa, ill. társszerzője volt. Munkássága elismerésül sok hazai és külföldi kitüntetésben részesült. A Magyar Tudományos Akadémia rendes, majd tiszteletbeli tagjának választotta, 1928-ban elnyerte az Akadémia Nagyjutalmát és megkapta a Corvinkoszorút (1930). A kémikus világ legtekintélyesebb testülete, a Deutsche Chemische Gesellschaft pedig 1940-ben az August Wilhelm Hofmann aranyplakettel jutalmazta kutatásainak eredményeit. 1948-ban a legelső között megkapta a Kossuth-díj arany fokozatát.

MÓRA László szakszerűen fejt ki a szerves kémia hazai megalapítójának tudományos eredményeit, kutatói tevékenységét, ugyanakkor bemutatja emberi tulajdonságait, kiemeli hősének, ZEMPLEN Gézának könyvszeretetét, könyvgyűjtő szenvedélyét, a szépen rendezett könyvtár iránti vonzalmát. Hivatkoznunk kell arra a fejezetre, amelyben a Műszaki Egyetem Szerves kémiai tanszékének — ZEMPLEN Géza vezetése alatt végbement — fejlődéséről szól. Itt MÓRA plasztikus képet fest a saját könyvtárát rendszeresen és módszeresen fejlesztő professzorról, aki közel 1500 kötetből álló, egységesen bekötött, szépen rendezett gyűjteményét halála után volt tanszékére hagyta. (Az adomány értékét két tény is aláhúzza: a tanszék könyvtári állománya ZEMPLEN halála időszakában nem érte el a professzor magánkönyvtárának nagyságát, s a Zemplén-hagyaték értékes, ma már beszerezhetetlen és pótolhatatlan külföldi folyóiratok teljes évfolyamait is tartalmazta.)

A könyvtáros szerzőt dicséri az a rendkívül alapos bibliográfiai összeállítás is, amely nemcsak ZEMPLEN Géza összes tudományos és ismeretterjesztő munkáját, valamint szabadalmait tartalmazza, hanem a személyére és munkásságára vonatkozó publikációk válogatását, az ábrázolásokat és egyéb dokumentumokat is.

A *Magyar Könyvszemle* olvasóinak első sorban a sorozat jelentőségéről, továbbá a Zemplén-kötet könyvtári vonatkozásairól

szóltunk. MÓRA László monográfiájának szakmai fejezeteinek méltatása ZEMPLEN Géza szakterületének ismerőire, tanítványaira, a szerves kémia mai művelőire vár.

VÉGH FERENC

Ausstellungen der Deutschen Staatsbibliothek. (Bearbeitet von Friedhilde KRAUSE). Berlin 1971, Deutsche Staatsbibliothek, 83 l.

A szépen kiállított, szépen illusztrált kis könyvecske a német állami könyvtárban 1946 és 1971 között tartott valamennyi kiállítás története, kronológiai és tárgy szerinti összefoglalója. Bevezető tanulmányából pontosan megismerjük kontinensünk egyik legnagyobb könyvtárának ismeretterjesztő tevékenységét, a kiállítások rendezésénél követett elveket, gyakorlati és elméleti célkitűzéseket. A kiállítások sorozatában két magyar vonatkozású is volt: ezek már csak azért is méltók a feljegyzésre, mert mint magyar könyvés és könyvtártörténeti adalékok máshol tudunkkal nincsenek nyilvántartva. Az elsőt 1959-ben a Magyar Tanácsköztársaság negyvenedik évfordulójának szentelték (*Ungarische Räterepublik, anlässlich des 40. Jahrestages in Zusammenarbeit mit der Gesellschaft für kulturelle Verbindungen mit dem Ausland*); a másikat 1960-ban rendezték *Magyar forradalmi líra* címmel (*Ungarische revolutionäre Lyrik*), ugyancsak a külföldi kapcsolatok társaságának közreműködésével. A kiállítások egy része vándorkiállítás formájában a Német Demokratikus Köztársaság más városaiban, illetve Berlin más intézményeiben is bemutatásra került, így a magyar forradalmi költészeté Potsdamban és Brandenburgban; annak JÓZSEF Attila költészetét ismertető része külön is a német PEN-klubban és a Johannes R. Becher-klubban. Nagyszámú kiállítást szenteltek a szép könyvnek, a német könyv történetének, valamint a mese- és gyermekkönyveknek.

D. B.

Habermann, A. M.: Jewish Book-Plates (Ex Libris). Safed, é.n. [1972]. XIX, 121 l.

A zsidó ex-librisekről eddig egyetlen könyv jelent meg, Ph. GOODMAN tollából (American Jewish Bookplates. New York 1956) A mostani — a safedi Museum of Printing

Art kiadása — nem szorítja anyagát földrajzi határok közé.

A bevezetésben a kézirat- és könyvbejegyzések néhány történeti adatát sorolja fel: „Erősödj, erősödjünk, a másolót ne érje baj, ma sem, sohasem, amíg fel nem megy a számár a létrára” (SCHEIBER, Folia Ethnographica. I. 1949. 99—101). Itt egy eddig ismeretlen változatát is felmenti (10. l.): „... amíg hó nem nő a földből.” Egy 1017-ből származó leningrádi kéziratból idézi a másik ismert formulát: „... átkozott, aki eladja; átkozott, aki megveszi.” Szokottabb alakja: „Átkozott, ki ellopja; áldott, ki visszahozza.” (Lásd dolgozatomat: Acta Or. Hung. XXVI. 1972. 130.)

A tulajdonos nevének első feltüntetését a XVI. századból dokumentálja. A legkorábbi zsidó ex-libris a XVIII. századból való.

A készítőik között olyan művészek szerepelnek, mint ISRAELS, LILIEN, STRUCK, BUDKO, BIRNBAUM, YEDIDIA.

A legnagyobb gyűjteménye dr. Marco BIRNHOZ bécsi gyógyszerésznek volt (40 000). A náci elrabolták, ő kijutott az Egyesült Államokba. A gyűjtemény nagy része 1950-ben megkerült.

A. WEISS, a kérdés egyik szakembere, művészeti szempontból szól a témához.

A könyv 165 darabot mutat be facsimilében, közöttük számos magyart (12, 16, 17, 38, 70, 94, 119, 120.). A 38. szám Löw Immanuelnek a Héber Egyetemre került könyvtáráról való, amely a szegedi zsinagógát ábrázolja.

Volt hallgatóm, BEER Iván, összegyűjtötte a magyarországi zsidó ex-libriseket. A HABERMANNAL nem szereplők közül hadl soroljunk fel néhány olyan könyvtár-tulajdonost, aki rendelkezett ilyenekkel: FLESCH Ármin, GOLDBERGER Izidor, GOLDZIHNER Ignác, PFEIFFER Izsák, ROSENTHAL László, SCHEIBER Sándor, SCHLESINGER Sámuel, SCHWARTZ Mór, WEISZ Miksa.

HABERMANN könyve talán ösztönzést ad a dolgozat közzétételére. Összesen 56-ról tud ezideig.

A tulajdonosok és művészek indexe megkönnyíti HABERMANN művének használatát.

A pompás nyomdatechnikai kivitelezés a Massada Kiadó ízlését dicséri.

SCHEIBER SÁNDOR

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Helle Mária

A kézirat nyomdába érkezett: 1972. V. 24. — Terjedelem: 14,70 (A/5) iv
72.73628 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

TARTALOM

<i>Janka Szendrei</i> : Zur Notations- und Vortragsweise der Prosulen nach den ungarischen Handschriften	157
<i>Kristó Gyula</i> : Anonymus magyarországi írott forrásainak kérdéséhez — Les sources manuscrites du notaire anonyme, auteur des Gesta Hungarorum.....	166
<i>Klára Csapodi-Gárdonyi</i> : L'arte del libro Veneziano e la biblioteca del re Mattia Corvino	175
<i>Ján Čaplovič</i> : Huszár Gál három ismeretlen műve. — Drei unbekannte Werke von Gál Huszár	180
<i>Haiman György</i> : Tótfalusi Kis Miklós hagyatéka — Zum Nachlaß des Schriftschneiders und Typographen Miklós Tótfalusi Kis.....	193
<i>Donáth Regina</i> : Tiltott könyvek egy Mária Terézia korabeli főúri könyvtárban — Livres défendus dans la bibliothèque d'une famille aristocrate du temps de la reine Marie-Thérèse	210
<i>György Kókay</i> : Ungarische, deutsche und tschechische (slowakische) Zeitungspläne in Ungarn am Ende des 18. Jahrhunderts	220
<i>Miklóssy János</i> : Vajda János hírlapírói pályakezdése — Berufsbeginn des Dichters János Vajda als Journalist (1855—1864)	233
<i>Kecskeméti István</i> : Kodály Zoltán egy ifjúkori kompozíciójának ismeretlen kézírata — An unknown manuscript of Zoltán Kodály	251

K Ö Z L E M É N Y E K

<i>Wojtilla Gyula</i> : Két szanszkrit nyelvű kódex a MTA könyvtárban	265
<i>Dobszay László</i> : Pozsonyi antifonálék	271
<i>Galambos Ferenc</i> : Újabb adatok Doby Antal könyvtáralapításához.....	275
<i>Gál István</i> : Babits Mihály könyvtárának töredéke.....	280
<i>Indali György</i> : A budapesti nyomdászknnyvtár a második világháború küszöbén	282
<i>Pergel Ferenc</i> : Memento az 1944-es könyvpusztításra	284

M A G Y A R K Ö N Y V E S H Á Z

<i>Dán Róbert</i> : Péchi Simon Psalteriumának variánsa	287
<i>Herepei János</i> : A XVII—XVIII. századi alkalmi diákversek hitelessége	292

F I G Y E L Ő

<i>Köpeczi Béla</i> : Dezsényi Béla 1907—1972	295
<i>V. Kovács Sándor</i> : Jenei Ferenc	296
<i>Szentmihályi János</i> : Az ELTE francia tanszékének bibliográfia-sorozata	296
<i>Markovits Györgyi</i> : A Fédération Internationale des Résistants könyvtáráról	298
<i>Markovits Györgyi</i> : Ismeretlen magyar „fond” egy franciaországi városi könyvtárban	299
<i>Markovits Györgyi</i> : Adalékok az európai ellenállási irodalom könyvészetéhez...	300
<i>Dörnyei Sándor</i> : Nemzeti bibliográfiánk újabb bővülése.....	302
<i>Botka Éva</i> : Nyugat. A Petőfi Irodalmi Múzeum kiállítása.....	304
<i>Zsoldos Jenő</i> : Szemere Samu kilenvenedik születésnapjára.....	307
<i>Lengyel laptársunk</i>	308

S Z E M L E

<i>Hart, Horace</i> : Notes on a century of typography at the University Press Oxford. (Ism. <i>Haiman György</i>)	309
<i>Grosjean-Kinauer</i> : Kartenkunst und Kartentechnik vom Altertum bis zum Barock, Bern—Stuttgart 1971. (Ism. <i>Bendefy László</i>)	309
<i>Hoboken, Anthony van</i> : Joseph Haydn. Thematisch-bibliografisches Werkverzeichnis. (Ism. <i>P. Eckhardt Mária</i>)	311
<i>Sawoniak, Henryk</i> : Rozwoj i metodyka powszechnych i narodowych bibliografii. (Ism. <i>Kindlovits Kálmán</i>)	312
<i>Arens, K.</i> : Manipulation. Kommunikationspsychologische Untersuchungen mit Beispielen aus Zeitungen des Springer-Konzerns. (Ism. <i>D. B.</i>).....	313
<i>Merrill, J.</i> : The elite Press. (Ism. <i>D. B.</i>)	314

Bán Imre: Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI—XVIII. században. Bp. 1971. (Ism. <i>Horváth Iván</i>)	315
Móra László: A Műegyetemi Könyvtár története 1848—1948. Bp. 1971. (Ism. <i>Vértessy Miklós</i>)	316
Sándor Anna: Komolyzenei kottavásárlás Budapesten és vidéken. (Ism. <i>P. Eckhardt Mária</i>)	317
Források Budapest múltjából. I. Szerk. Bácskai Vera. Bp. 1971. (Ism. <i>Fülöp Géza</i>)	318
Móra László: Zemplén Géza. Bp. 1971. (Ism. <i>Végh Ferenc</i>)	320
Ausstellungen der Deutschen Staatsbibliothek. Berlin 1971. (Ism. <i>D. B.</i>)	321
Habermann, A. M.: Jewish Book-Plates (Ex Libris). Safed, é. n. [1972]. (Ism. <i>Scheiber Sándor</i>)	321

TABLE DES MATIÈRES

<i>J. Szendrei</i> : Zur Notations- und Vortragsweise der Prosulen nach den ungarischen Handschriften. (Texte entier en allemand.)	157
<i>Gy. Kristó</i> : Les sources manuscrites du notaire anonyme, auteur des Geste Hungarorum. (Avec résumé en français.)	166
<i>J. Čaplovič</i> : Trois oeuvre inconnus de Gál Huszár (Avec résumé en allemand.) ..	180
<i>K. Csapodi-Gárdonyi</i> : L'arte del libro veneziano e la biblioteca del Re Mattia Corvino. (Texte entier en italien.)	175
<i>Gy. Haiman</i> : L'hoirie de M. Tótfalusi Kis. (Avec résumé en allemand.)	193
<i>R. Donáth</i> : Livres défendus dans la bibliothèque d'une famille aristocrate du temps de la reine Marie Thérèse. (Avec résumé en français.)	210
<i>Gy. Kókay</i> : Ungarische, deutsche und tschechische (slowakische) Zeitungspläne in Ungarn am Ende des 18. Jahrhunderts. (Texte entier en allemand.)	220
<i>J. Miklóssy</i> : Les débuts journalistique du poete János Vajda. (Avec résumé en allemand.)	233
<i>I. Kecskeméti</i> : Le manuscrit inédit d'une composition de jeunesse de Zoltán Kodály. (Avec résumé en anglais.)	251

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Gy. Wojtilla</i> : Deux manuscrits en sanscrit de la Bibliothèque de l'Académie Hongroise.	265
<i>L. Dobszay</i> : Antifonales de Pozsony (Bratislava).	271
<i>F. Galambos</i> : Du nouveau sur Antal Doby, fondateur de bibliothèque au XIX ^e siècle.	275
<i>I. Gál</i> : Des fragments de la bibliothèque du poète Mihály Babits.	280
<i>Gy. Indali</i> : La bibliothèque du syndicat des imprimeurs de Budapest à la veille de la deuxième guerre mondiale.	282
<i>F. Pergel</i> : Memento sur la destruction des livres à Budapest en été 1944.	284

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

<i>R. Dán</i> : Une variante du psaltère de Simon Péchi	287
<i>J. Herepei</i> : Les auteurs des rigmes d'étudiants des XVI ^e et XVII ^e siècles.	292

CHRONIQUE

<i>B. Köpeczi</i> : Béla Dezsényi 1907—1972.	295
<i>S. V. Kovács</i> : Ferenc Jenei.	296
<i>J. Szentmihályi</i> : La série bibliographique de la chaire de littérature française à l'Université de Budapest.	296
<i>Gy. Markovits</i> : La Bibliothèque de la Fédération Internationale des Résistants.	298
<i>Gy. Markovits</i> : Un fonds hongrois dans la bibliothèque municipale de Strasbourg ..	299
<i>Gy. Markovits</i> : Quelques données inconnues concernant la bibliographie de la Résistance européenne.	300
<i>É. Botka</i> : Exposition à propos du jubilé de la revue Nyugat (L'Occident).	307